

TÜ teatriteaduse õppetooli refereerimise, tsiteerimise, viitamise ja kasutatud allikate loendi koostamise juhend

Refereerimine

Refereerimine on teose või artikli sisu kokkuvõtlik esitus, st teise autori mõte antakse edasi oma sõnadega. Refereeringut kasutatakse siis, kui tsitaat oleks liiga ulatuslik või ei suudaks mõtet tervikuna kompaktselt edasi anda. Refereeritav sisu tuleb esitada täpselt ja moonutusteta, jättes välja oma töö seisukohalt ebaolulise. Refereerima peab nii, et oleks selge, millised mõtted on võetud refereeritavast allikast ning millised on töö autori omad. Refereeringut jutumärkidesse ei panda; tekstis tuleb viidata algallikale või autorile. Kui refereering on ühelauseline, on punkt pärast sulgudes olevat viidet (vt nt Saro ja Rähesoo).

- Anneli Saro analüüsib pooli ehk kaheksat Eesti vabariigi sajandaks juubeliks lavale jõudnud teatrisarja “Sajandi lugu” lavastust (Saro 2019: 82–110).
- Jaak Rähesoo hinnangul kerkisid pärast stalinistlikku perioodi lõppu esile ka perifeerias asuvad ehk Pärnu, Viljandi ja Rakvere teatrid (Rähesoo 2011: 300–307) .

Kui refereering on mitmelauseline, on punkt enne sulgudes olevat viidet.

Luule Epner märgib, et postdramaatilises teatris ei ole enam võimalik näitlejat ja rolli ühemõtteliselt eristada. Uued vormid nii dramaturgias kui lavastamises - nt rühmatöö või “leiutamine” - ei nõua psühholoogilises teatris enam tavapärasest sisseelamist. (Epner 2015: 56–57)

Tsiteerimine

Tsiteerimise põhioõue on täpsus, st tsitaat peab vastama originaalile nii sõnastuse, ortograafia, kirjavahemärkide kui ka eristuskirjade poolest (allakriipsutused, kald- või poolpaks kiri jne). Originaalis väljendatud mõtet ei tohi tsiteerides moonutada. See võib kergesti juhtuda, kui tsiteeritavat lauset või selle osa valides ei arvestata selle loogilist seost eelneva või järgneva tekstiga.

Võõrkeeltest tsiteerides peab tõlge olema võimalikult adekvaatne (vajadusel võib lisada joonealuse märkusena vormistatud originaaltsitaadi).

Tsitaat võib moodustada omaette lause või lõigu, kuid võib olla ka osa põhiteksti lausest. Igal juhul tuleb tsitaat sujuvalt ühendada töö põhitekstiga. Juhul kui tsitaati ei vormistata eraldi lõiguna, tuleb see muust tekstist eraldada jutumärkidega. Tsitaadi lõppu lisatakse viide allikale.

- Anneli Saro ütleb teatrisarja “Sajandi lugu” kokku võttes: “Pealispindsel vaatlemisel võib “Sajandi loost” jääda mulje, nagu oleks kaasaegse Eesti riigi süda mõnes maakultuurimajas või kultuurilembese vanainimese kodus, mitte aga näiteks moodsas kõrgtehnoloogilises linnaelus” (Saro 2017: 110).
- Jaak Rähesoo sõnul oli Evald Hermakülale omane, et lavastajat “ei huvitanud lõplik nägemus ja viimistlus, vaid üksnes mängu küllaldane elusus [.]” (Rähesoo 2011: 373).

Eraldi lõigu moodustavate pikemate tsitaatide puhul (rohkem kui 3 rida) vormistatakse tsitaat taandega väiksemas kirjas (suurusega 10) üheintervallise reavahega ja ilma jutumärkideta.

Veel üks strateegia on tegelase kujutamiseks tarvitata vahendite repertuaari sihiteadlik kitsendamine, välistades mõned neist, või tasakaalust väljaviimine, (üle)rõhutades teatud vahendeid teiste arvel. Tuntud näide on sõnadeta roll (või terve lavastus), mispuhul fookusesse tõusevad näitleja kehakeel ja miimika. (Epner 2015: 62)

Seejärel läheb tekst edasi ilma taandreata.

Väljajäetav(ad) sõna(d) ja lause(d) asendatakse nurksulgudes olevate punktidega. Nurksulgi kasutatakse ka juhtudel, kui töö autor tõstab tsitaadist mõne sõna või väljendi esile (allakriipsutus, sõrendus jmt) või täiendab mõtet.

Epner toob välja, et olukorras, kus “näitleja, kes mängib kaamerale ja kaamera kaudu publikule [...], vaatajal tuleb aga teha valikuid, mida vaadata [minu allakriipsutus — *H.-L. T.*], ja panna roll taju tasandil ise kokku” (Epner 2015: 62).

Viited teksti sees

Viide on osutus allikale, millest tsitaat või refereering pärineb. Üldkehtivat viitamisviisi pole. Peale enam-vähem üldtunnustatud mooduste on erinevusi kirjastuste, väljaannete ja asutuste pruugis. Laias laastus kehtib kaks viitamissüsteemi: tekstisisene ja joonealune. Üks nõue kehtib küll igal pool: ühes kirjutises tuleb viidata ühtemoodi. Kirjanduse ja teatriteaduse osakonna üliõpilastel on soovitatav järgida käesolevas juhendis esitatud tekstisiseseid viitamismõndeid.

Kui ühele ja samale teosele viidatakse järjest rohkem kui üks kord, võib pärast esimest viidet kasutada nime ja aastaarvu asemel sõna „samas“ (samas: 10).

Viide esitatakse teksti sees ümarsulgudes. Viites järgnevad üksteisele viidatud autori perekonnanimi, teose ilmumisaasta ning, kui vähegi võimalik, täpne leheküljenumber.

- Anneli Saro analüüsib pooli ehk kaheksat Eesti vabariigi sajandaks juubeliks lavale jõudnud teatrisarja “Sajandi lugu” lavastust (Saro 2019: 82–110).

- “Pealispindsel vaatlemisel võib “Sajandi loost” jääda mulje, nagu oleks kaasaegse Eesti riigi süda mõnes maakultuurimajas või kultuurilembeses vanainimese kodus, mitte aga näiteks moodsas kõrgtehnoloogilises linnaelus” (Saro 2107: 110).
- Epner toob välja, et olukorras, kus “näitleja, kes mängib kaamerale ja kaamera kaudu publikule [...], vaatajal tuleb aga teha valikuid, mida vaadata [minu allakriipsutus — *H-L.T*] , ja panna roll taju tasandil ise kokku” (Epner 2015: 62).

Mitmele allikale viidates eraldatakse need omavahel semikooloniga; sama autori ühel aastal ilmunud tööde korral lisatakse aastaarvule *a*, *b*, *c* jne (sama lisandus tehakse vastavale kasutatud kirjanduse kirjele).

- Luule Epner (2015a; 2015b) on analüüsinud kaasaegse teatri näitlemisstrateegiaid.
- Anneli Saro on analüüsi alla võtnud kõik “Sajandi loo raames esietendunud lavastused” (Saro 2018; 2019).

Kui autoritel on sama perekonnanimi, lisatakse ka initsiaalid:

[...] (E. Epner 2018; L. Epner 2019).

Kahe autoriga artikli puhul nimetatakse mõlemad autorid.

“Hingede öö” pakub kehastamiskogemust nii romaani kui osavõtuteatri lavastusena (Saro, Toome 2019: 76).

Kolme või enama autori korral esitatakse tavaliselt viites esimese autori perekonnanimi ja *jt.*

Euroopa väiksemate riikide vaatajakogemused ei erine väga teineteisest (Wilders jt 2015).

Kui algallikas on anonüümne (nt juhendid, seadused, määrused jms), viidatakse dokumendi pealkirjale või algab viide esimes(t)e sõna(de)ga.

Etendusasutusel peab Eesti Vabariigis olema loomingu juht või loomenõukogu ja ta peab oma sündmustest avalikkust teavitama (Etendusasutuse seadus).

Kui refereeritav või tsiteeritav allikas ei ole kättesaadav, on lubatud refereerida/tsiteerida teise teose kaudu, st märgitakse nii selle allika andmed, mida soovitakse refereerida/tsiteerida, kui ka selle teose andmed, mille kaudu algallikat refereeritakse/tsiteeritakse. Mingil juhul ei või viidata otse tööle, mida ei õnnestunud kätte saada. Kasutatud kirjanduse loetellu võetakse teos, mille kaudu teist allikat on viidatud.

Lugemine pole teadagi passiivne tegevus, vaid see on nii kunstiteose interpretatsioon kui ka esitus/ellukutsumine (Eco 1989: 1, viidatud Saro, Toome 2019: 77 kaudu).

Kasutatud kirjandusse pannakse siis Saro ja Toome artikkel.

Arhiivile viidatakse teksti sees. Arhiivimaterjalidele viidates tuleb arhiivile viidata kindlas järjestuses, kasutades järgmisi lühendeid: fond – *f*, nimistu – *n*, säilik – *s*, säiliku leht – *l*, säiliku lehe pööre – *l 3p* (kui need kõik on olemas). Kui arhiiv ise määrab oma säiliku teisiti, siis kasutada arhiivi enda arhiveerimisstiili (vt erinevad näited allpool). Arhiivi täielik nimi tuleb tuua lühendite nimekirjas (EAA=Eesti Ajalooarhiiv, TMM=Teatri- ja Muusikamuuseum, EKLA= Eesti Kultuurilooline Arhiiv).

- EAA, f 10, n 3, s 200, l 40.
- TMM, T290, Rahel Olbrei fond.
- EKLA, f 307, m 56:2.

Entsüklopeediale ja sõnaraamatule viidates märgitakse teose nimi või lühend ning ilmumisaasta.

Näitleja on lavateose tegelase kehastaja teatrietenduses (EKSS 2009).

Ilma autorita ja toimetajata veebiallikale viidatakse teksti sees veebilehe või selle alalehe pealkirja kaudu. Raadio- ja telesaate puhul viidatakse teksti sees telesaate pealkirjale ja aastaarvule.

Vanemuise lavastus “Kalevipoeg” küsib: “Mis valu ja rahunus on selles võimsas kangelas, kes alatasa käib isa haua nõu küsimas? (Kalevipoeg).

[...]” (Ringvaade 2020).

[...] (Teatrivaht 2020).

Teatriteaduse e-õpikule „Etenduskunstide uurimismeetodid“ puhul viidatakse justkui artiklile kogumikus, millel puuduvad leheküljenumbriid.

Riina Oruaas kirjutab, et etendusanalüüs koosneb kolmest komponendist: metodoloogia või vaatepunkti valik, etenduse kirjeldus, tõlgendus ja/või analüüs (Oruaas 2022).

Kasutatud allikad

- Kasutatud allikate loetellu lülitatakse kõik töös viidatud allikad.
- Bibliokirje koostatakse viidatava allika keeles.
- Tööd esitatakse autorite tähestikjärjestuses.
- Ühe autori tööd on ajalises järjestuses (vanemalt uuemale).
- Kui mitmel autoril on sama perekonnanimi, siis järjestatakse nad vastavalt eesnime esitähtele.

Epner, Eero 2005. Kas teatrivale võib esindada Suurt Teist? *Sirp*, 25.02.

Epner, Luule 2019. Soome dramaturgia Nõukogude Eesti teatrilaval. *Keel ja Kirjandus*, 11, 849–867.

- Kui autoril on ilmunud ühel aastal mitu teost, siis järjestatakse teosed tähestikulises järjestuses ning aastaarvule lisatakse *a, b, c* jne.

Epner, Luule 2019a. Contemporary Finnish Drama in Estonian Theatre in the 21st Century. *Interlitteraria*, 24 (2), 87–106.

Epner, Luule 2019b. Rein Saluri loomingust: lisandusi ja lähivaatlusi. *Looming*, 9, 1316–1330.

Epner, Luule 2019c. Soome dramaturgia Nõukogude Eesti teatrilaval. *Keel ja Kirjandus*, 11, 849–867.

- Kui autoreid on mitu, pannakse kirja kõigi nimed sellises järjestuses, nagu need on tiitellehel. Autorite nimed eraldatakse üksteisest semikooloniga.

Edelman, Joshua; Louise Ejgod Hansen; Quirijn Lennert van den Hoogen 2016. *The Problem of Theatrical Autonomy. Analysing Theatre as a Social Practice*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Kui teose autorit pole tiitellehel mainitud, viidatakse teose pealkirjale. Kui pealkiri on pikk (üle kahe sõna), võib viidet tekstis lühendada ning kasutatud allikate loetellu lisatakse see lühendi kaudu.

Sinisilmne teater 2003 = Sinisilmne teater ja selgesilmsed tudengid. Vestlusring Tõnu

Tepandi, Katri Kaasik-Aaslavi ja Peeter Raudsepaga Viljandi Kultuurikolledži, selle

teatrikunstiõppetooli ning peatselt lõpetava IV lennu teemal. *Teater. Muusika. Kino*, 4, 24–35.

EKSS 2009 = Eesti keele seletav sõnaraamat, <https://www.eki.ee/dict/ekss/> (07.04.2020).

- Teose koostaja(te) või toimetaja(te) (kuid mitte keeleteoimetaja) nimed nimetatakse pärast pealkirja.

Eesti sõnateater 2015 = Eesti sõnateater. I köide. Teatriprotsess: taustad, ilmingud, peegeldused. Lavastajaportreed. Toim. Piret Kruuspere, Lea Tormis, Luule Epner, Eva-Liisa Linder, Mari Tuuling. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstikool, Eesti Teatriliit, Eesti TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus.

- Nii autorite, koostajate kui ka toimetajate nimed, nt eesnimed või initsiaalid, pannakse kirja nii, nagu need on tiitellehel.
- Kui lisaks kasutatavale versioonile on tarvis viidata ka väljaande esimesele ilmumisaastale, siis tuleb see panna nurksulgudesse:

Kaik, Maret 2002 [1990]. *Kaosest kasvab lootus. (Absurdi)teatrijuttu Evald Hermakülaga. Hermaküla*. Koost. Luule Epner, Mati Unt, Vaino Vahing. Tartu: Ilmamaa, lk 305–310.

Raamatud, monograafiad

Autori perekonnanimi, eesnimi aasta. *Teose pealkiri*. Väljaandmiskoht: Kirjastus.

Rähesoo, Jaak 2011. *Eesti Teater. Ülevaateos I*. Tallinn: Eesti Teatriliit.

Kui autorid puuduvad: *Teose pealkiri* aasta. Väljaandmiskoht: Kirjastus.

Lithuanian Theatre 2009. Eds. G. Aleknonis, H. Šabasevičius. Vilnius: Philosophy and Art Research Institute.

Artikkel kogumikus

Autori perekonnanimi, eesnimi aasta. Artikli pealkiri. *Väljaande pealkiri*. Väljaandmiskoht: Kirjastus, artikli leheküljed. Kui tegemist on veebikogumikuga, pannakse lehekülje numbrite asemel veebiaadress.

Oruaas, Riina 2014. Tekstitehnikate muutumine postdramaatilise teatri ja performatiivsuse esteetika suunas. *Eesti näitekirjanduse 20 aastat*. Koost. Ott Karulin, Heidi Aadma. Tallinn: Eesti Teatri Agentuur, 25–43.

Oruaas, Riina 2022. Etendusanalüüs. *Etenduskunstide uurimismeetodid*. Toim. Anneli Saro. Tartu: Tartu Ülikool, <https://sisu.ut.ee/etenduskunstid/book/etendusanal%C3%BC%C3%BCs> (2.01.2024).

Artikkel ajakirjas vms jätkväljaandes

Autori perekonnanimi, eesnimi aasta. Pealkiri. *Ajakirja nimi*, number, artikli leheküljed.

Hütt, Henri; Raudsepp, Evelyn 2013. Lilled foonile; kuidas vaadata tehnoloogilist teatrit? *Teater. Muusika. Kino*, 11, 56–62.

Artikkel ajalehes

Autori perekonnanimi, eesnimi aasta. Pealkiri. *Ajalehe nimi*, ilmumisaeg.

Epner, Eero 2005. Kas teatrivale võib esindada Suurt Teist? *Sirp*, 25.02.

Elektroniline allikas

Elektronilisele allikale viitamisel kehtivad muud tavareeglid, kuid lisatakse veebiaadress (tutvumisaeg):

Jalakas, Peeter 2009. Uueks avangardiks on kooskõla. *Teatritasku*,

<http://teatritasku.nadaline.ee/index.php/1-kylg/35-1-sektsioon/191-ueeksavangardiks-on-kooskola> (15.06.2010).

Kolk, Madis 2010. *Pärast postmodernismi: interkultuurilisest teatrist integraalse teatrini*.

Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool, <http://hdl.handle.net/10062/15238> (23.05.2016).

Autorita ja toimetajata veebiallikas

Teose pealkiri, veebiaadress (tutvumisaeg).

EKSS 2009 = *Eesti keele seletav sõnaraamat*, <https://www.eki.ee/dict/ekss/> (07.04.2020).

Lehekülje nimi, pealehekülje nimi, veebiaadress (tutvumisaeg).

*Kalevipoeg, Vanemuise teatri koduleht, <https://www.vanemuine.ee/repertuaar/kalevipoeg/>
(06.04.2020).*

Intervjuud ja e-kirjad

*Vastaja perekonnanimi, eesnimi aasta. Intervjuu/e-kiri kellele, toimumis- või saabumisaeg.
Allika asukoht.*

Põllu, Ivar 2019. Intervjuu Hedi-Liis Toomele, 24.10. Helisalvestis autori valduses.

Käsitkirjalised ja arhiiviallikad

Autori perekonnanimi, eesnimi aasta. Allika pealkiri. Tüüp. Asukoht.

*Ruus, Katrin 2005. Von Krahli teatri arengulugu. Bakalaureusetöö, käsikiri. Tartu ülikool,
teatriteaduse õppetool.*

Arhiiviallikate puhul viidatakse nii: arhiiv, fondi number, allika pealkiri, (loomisaeg).

TMM, T290, Rahel Olbrei fond.

Tele- ja raadiosaated, video- ja helisalvestised

Teatrivaht 2020. Toim. Meelis Oidsalu. Vikerraadio, ERR, 29.02.,

<https://vikerraadio.err.ee/1035879/teatrivaht-mis-uhendab-jaan-krossi-tehisintellekti-ja-geiparaadi>.

Ringvaade 2020. Vastutav toim. Kai Väärtnõu. Hooaeg 11, osa 1956. ETV, ERR, 03.04.,

<https://etv.err.ee/1066161/ringvaade>.

Norbert ehk Nukumaja 1998. Rež. Ain Prosa, Elo Selirand. ERR arhiiv,

<http://arhiiv.err.ee/vaata/norbert-ehk-nukumaja>.

Kuidas = Kuidas seletada pilte surnud jänesele. Lav. Tiit Ojasoo, Ene-Liis Semper.

Videosalvestis. Tartu Ülikooli teatriteaduse õppetooli raamatukogu.